yeniden kurulmaktadır. Bunun doğal bir sonucu olarak ise eğitim ve bilim faaliyetlerinin amacı ve niteliği başkalaşmaktadır. Türkiye'de, hızla ilerleyen bu süreç karşısında onu duraklatmaya, kesintiye uğratmaya ya da dönüştürmeye dönük faaliyetlerin, yani direniş ve mücadelenin örgütlenmesi çok zayıf kalmaktadır. Son zamanlarda daha görünür hale gelen "anadilde eğitim" mücadelesi bile geniş bir eğitim hakkı mücadelesi içinde büyütülerek yaygınlaştırılamamıştır. Oysa dünyada, Marksist gelenek içinden doğan bir "devrimci eleştirel pedagoji" hem düşünsel anlamda gelişmekte hem de sınırlı düzeyde de olsa deneyimlenmektedir. Türkiye'de de, benzer bir biçimde, kapitalizmin geldiği aşamada bir yandan eğitimi anlama ve açıklaştırma çabası sürerken, diğer yandan erken çocukluk eğitiminden yetişkin eğitimine kadar pek çok süreçle ilgili olarak kısıtlı da olsa bu devrimci eleştirel pedagojiden esinlenen deneyimler yaşanmaktadır.

Bu sayımızda; tüm bu gelişmeler karşısında dünyada ve Türkiye'de eğitim alanında olup bitenleri nasıl anlamlandırıyoruz? Onlarla ilgili çözümlemelerimiz ve buradan mücadele için çıkardığımız dersler, öneriler neler? Toplum ve eğitim tahayyülümüz nereye kadar uzanıyor, sorularını sorarak, eğitim konusundaki düşüncelerimizi, "eleştirelliğimizi", mücadele ufkumuzu ortaya koyalım ve değerlendirelim istedik.

***

Kuşkusuz bu sayı, eğitim gibi temel bir meselenin tüm alanlarını kapsamamakta. Örneğin, bireyin toplumsallaşma sürecinin bir parçası olarak aile içinde eğitim süreçleri, eğitim ve dikey toplumsal hareketlilik arasındaki ilişki gibi çok sayıda önemli sorun alanına değinmemiş bulunuyoruz. Aynı zamanda dünyanın çeşitli yerlerinde irili ufaklı yeni eleştirel eğitim denemelerini ve uygulamalarını da dilediğimiz kadar kapsayamadık. Bu bakımdan elinizdeki dosyanın, toplumsal düzene değil toplumsal dönüşüme odaklanan yeni eğitim sayıları yapabilmek için bir temel olmasını dilemekten başka şansımız kalmıyor.

***

Sayımızın ilk yazısı Işıl Ünal'a ait. Ünal, içinde yaşadığımız kapitalist toplumda eğitime ait gerçekliği anlamaya ve anlamlandırmaya yönelik bir genel çerçeve sunduğu "Kapitalist Toplumda Eğitim: Kuram ve Gerçekliğe Genel Bir Bakış" başlıklı yazısında eğitime ilişkin bilginin, değerlerin ve düşüncelerin, özellikle eğitim sisteminde deneyimlenen toplumsallaş(tır)manın bir sonucu olarak egemen ideolojiyle fazlasıyla yoğrulmuş olduğunu belirtiyor. Bu kabulden yola çıkarak öncelikle hem bu "bilgi"nin kendisini sorguluyor hem de onun dolayımıyla içinde yaşadığımız kapitalist toplumda eğitimi anlamamıza giden yolun temel taşlarını döşüyor. Sonrasında ise eğitimin emeğin yeniden üretim sürecinde oynadığı rolü Marksist açıdan tarihsel olarak derinlemesine ele alıp küresel kapitalizm sürecinde metalaştırma ve sermayeleştirme süreçlerinde ulaştığı boyutları gözler önüne seriyor.

Dilek Çankaya ve Işıl Sabırlı'nın *Praksis* için çevirdikleri Douglas Kellner'in "Klasik Marksizm'den Eleştirel Pedagojiye Eğitim Felsefesinde Marksist Yaklaşımlar" isimli makalesi Ünal'ın yazısını destekler nitelikte ve Marx ve Engels'in eğitimin toplumsal işlevlerine dikkat çekmek için kullanılan, modern topluma ilişkin geliştirdikleri kuramsal yaklaşımlar ve kavram ve yöntemlerinin kapitalist toplumun yeniden üretiminde eğitimin yerinin sorgulanmasına, eleştirilmesine ve

alternatif eğitim projelerinin desteklenmesine hizmet edişinden yola çıkıyor. Sonrasında ise Frankfurt Okulu'nun eleştirel kuramına, İngiliz Kültürel Çalışmaları'na ve şimdilerde küresel kapsamda anılan eleştirel pedagoji adı altında gruplanmış olan neo-Marksist ve post-Marksist yaklaşımların içerisinde geliştirilmiş olan yaklaşımlara değinerek eğitime Marksist yaklaşımların bir panaromasını çiziyor.

Derya Keskin Demirer'in "Eğitim, Bilgi Ekonomisi ve İstihdam İlişkileri" yazısı biraz daha günümüze yaklaşıyor ve son birkaç on yılın iktisadi dönüşümlerine paralel olarak köklü değişimler geçiren eğitim uygulama ve algılarının hem eğitim hem de istihdamdaki yansımalarını beşerî sermaye, girişimci birey, bilgi toplumu, bilgi ekonomisi, yaşam boyu eğitim, esneklik gibi hem eğitim hem de ekonomi alanında popüler hale gelen kavramlar etrafında eleştirel olarak ele alıyor. Temel olarak eğitimdeki gelişmelerin, eğitimin giderek daha fazla piyasanın aracı haline gelmesi; bir başka deyişle eğitimin, insan emeğinin sermayenin kâr olanaklarını arttırmak amacıyla daha iyi nasıl kullanılabileceğinin yollarının keşfedildiği bir alan olarak yeniden yapılanması anlamına geldiğinin altını çiziyor. Eğitime yine ekonomi-politik açından bakan "Emek Süreci Kuramı Bağlamında Öğretmen Emeğinin Dönüşümüne Dair Bir Çözümleme" başlıklı yazısında Halil Buyruk özel olarak öğretmen emeğinde yaşanan dönüşümü anlamaya yönelik kuramsal bir çerçeve çiziyor. Esas olarak eğitimdeki emek sürecinin ekonomi politik bir yaklaşımla çözümlemesinde önemli görülen ana hatları öne çıkararak, öğretmen emeği ekseninde eğitimin kapitalist bir emek süreci olarak analiz edilmesi gerektiğine ilişkin bir yaklaşım geliştiriyor ve bu yaklaşım üzerinden eleştirel bir tartışma yürütüyor.

Delal Yatçı Türkiye'de can yakıcı bir sorun ve önemli-meşru bir toplumsal/siyasal talep olan "anadilinde eğitim" sorununu Kürtçe'yi odağına alarak yaptığı alan araştırması eşliğinde tartışıyor. Yatçı, Türkiye'de uygulanan dil politikalarının genel bir çerçevesini sunuyor ve eğitim hakkı bağlamında anadilde eğitimin kısa bir değerlendirilmesini yapıyor. Bu çerçevede eğitimde anadilinin kullanılmamasının hem okulda hem de okul dışında kişide yarattığı tahribatları, 2011 yılında yapılan bir alan araştırmasından elde edilen verilerden de yararlanarak ortaya koyuyor. İlgili alan araştırmasının bu yazıya konu edilen kısmı, yeterli derecede ya da hiç Türkçe bilmeden okula başlamak zorunda kalan kişilerin ne gibi mağduriyetler yaşadıklarıyla ilgili yapılan derinlemesine mülakatlara dayanıyor.

Yine günümüzde eğitimin özel bir alanına değinen "Kalkınma ve Kadın İlişkisi Bağlamında "Aile Eğitim Programının" Eleştirel bir Değerlendirmesi" başlıklı yazısında Demet Özmen Yılmaz Aile Eğitim Programı'nın (AEP) ana akım "Kalkınmada Kadın" (Women in Development-WID) yaklaşımının neoliberal dönemdeki bir uygulaması olduğunu ileri sürüyor ve programın ana niteliğinin ailenin neoliberal kapitalist kalkınmanın gereksinimleri doğrultusunda dönüştürülmesi olduğunu vurguluyor. Özmen Yılmaz özellikle ailenin ekonomik anlamda güçlendirilmesi ile patriarkal aileyi yücelten söylemlerin yükselmesinin kadının ev içi ve ev dışındaki emeği ile yakından ilişkili olduğunun altını çiziyor. Bu amaçla Özmen Yılmaz öncelikle kadın ve kalkınma ilişkisinin teorik arka planına odaklanıyor ve bu çerçevede 1970'lerden günümüze çeşitli

tartışmalara rağmen hâkim konumda olan Kalkınmada Kadın yaklaşımını, bu yaklaşıma yöneltilen eleştirilerle birlikte ele alıyor. Günümüzde kadını "kalkınmaya entegre etme" amacı çerçevesinde ailenin ve kadının eğitimine odaklanan AEP'nin mevcut toplumsal rollerini yeniden ürettiği ve kadının özellikle finansal araçlar üzerinden piyasa ilişkileri içerisine çekilmesi sürecine hizmet eder nitelikte olduğunu ortaya koyuyor.

Öğretmen emeğine başka bir açıdan bakan "4+4+4 Kesintili Eğitim Modeli ve Öğretmen Emeğinin Beşerî Sermaye Olarak Dönüşümü: Fark Yaratarak Genişleyen Kapitalizm" başlıklı yazısında Gizem Şimşek eğitim sisteminde yaşanan dönüşümün gerçekleşmesinin nedenini, kapitalizmin fark (yani artı değer) yaratmaya yönelik dinamik yapısının üretim alanında bir farklılaşma yaratması ve bunun da toplumsal alanı etkilemesi olarak açıklıyor. Şimşek, Bu çerçevede hayata geçirilen düzenlemelerden biri olan 222 Sayılı 4+4+4 Kesintili Eğitim Modeli'nin kabulüne dayanan yasa üzerine yapılan tartışmalarda, geleceğin nitelikli emek güçlerinin yani öğrencilerin durumu daha belirgin bir şekilde ifade edilse de, eğitim sisteminin kurgulayıcısı olan öğretmenlerin bu süreçten nasıl etkileneceğinin çoğu kez gözden kaçırılan bir konu olduğunu ileri sürüyor. Bu bağlamda, öğretmen emeğinin beşerî sermaye olarak dönüşümünü ele alan çalışma, ilerleyen dönem içerisinde öğretmenlerin söz konusu dönüşümden nasıl etkileneceğine yönelik ipuçları sunuyor.

Eğitime dair bakışımızı üniversite eğitimine yönelttiğimiz ilk makalede Panagiotis Sotiris "Girişimci Üniversiteyi Kuramsallaştırmak: Açık Sorular ve Olası Cevaplar" başlıklı çevirisini Ejder Yelken'in yaptığı yazısında girişimci üniversiteye geçiş ve bu süreçle ilişkilendirilen artan metalaşma, özel finansman için rekabetçi arayış, iş yönetim uygulamaları gibi değişiklikler hakkındaki kuramsal soruları ana eksenine alıyor. Sotiris, bugün ihtiyacımız olanın yükseköğretimin hegemonik bir araç olarak kuramsallaştırılması ve girişimci üniversiteye geçişi, basit bir özelleştirme süreci olarak değil, kapitalist üretim gerçeklerinin içselleştirilmesi ve ön kabulünün karmaşık ve dengesiz bir süreci ve eğitimin kapitalist birikim zorunluluklarının kapsamına alınması olarak görme girişimi olduğunu kapsamlı bir değerlendirmeyle ortaya koyuyor. Üniversite alanında son dönemde yaşanan dönüşümle ilgili "Yükseköğretimde Yeni Ortaklık: Sürekli Eğitim Merkezi ve İşkur" başlıklı ikinci yazımızda ise Özgün Biçer üniversitelerin günümüzde hem sistemin yeniden üretilmesi için gereken teknolojik donanım hem de bu donanıma vakıf nitelikli insan gücünü üreten kurumlar olarak biçimlendiğini ileri sürüyor ve özellikle AB'ye uyum çerçevesinde Bologna Süreci ile birlikte girişimci üniversite modeli olarak tanımlanan bu yeni tarz üniversitenin inşasının hızlandığını belirtiyor. Biçer, bu çerçevede günümüzde Sürekli Eğitim Merkezleri'nin (SEM) işgücü piyasasının dönemsel ihtiyaçları doğrultusunda bireysel ve kurumsal olarak eğitimler vermekte ve verdiği eğitimlerde danışmanlık ve kariyer şirketleri yanı sıra kamu kurumlarıyla ortaklığa gitmekte olduğunu ve İŞKUR'un aktif istihdam politikası uygulamalarıyla önemli bir eğitim alıcısı olarak karşımıza çıktığını ileri sürüyor. Bu iddiadan hareketle Biçer, bu çalışmasında SEM'lerin yeni rolünü değerlendirerek meslek sertifikaları üzerinden İŞKUR ile kurduğu ortaklık biçimlerini araştırıyor ve yapısal işsizlik problemine çözüm olarak üretilen ve yaşam boyu eğitim vurgusuyla sunulan sertifika programlarının istihdama ve eğitime yarattığı etkiyi tartışıyor.

Dosya dışı yazımız "Apartheid Sonrası Güney Afrika: Kürt Sorununa Yanlış Model" başlığıyla Tolga Tören'e ait. Tören yazısında, Güney Afrika Cumhuriyeti'nde apartheid sonrası sürecin Kürt sorununa ilişkin tartışmalarda sıklıkla referans verilen bir örnek olmasından hareketle Güney Afrika'nın, Kürt sorununun çözümü için bir örnek/model olup olamayacağı tartışmasını ana sorunsal olarak ortaya koyuyor. Tören, yazıda öncelikle Güney Afrika'nın ırk ayrımcılığı ile iç içe geçmiş kapitalist gelişme sürecini, apartheid öncesi ve sonrası dönemi kapsayacak şekilde kısaca değerlendirdikten sonra Güney Afrika'da apartheid sonrası dönemde kurulan sermaye hâkimiyetinin kaynaklarını ele alıyor. Yazının ana bölümünde ise Mandela'nın serbest bırakılışı, Kürt sorununa ilişkin tartışmalarda referans verilen 1993 anayasasının hazırlanış süreci, aynı dönemlerde uygulamaya konan Yeniden İnşa ve Kalkınma Programı gibi gelişmelerin yaşandığı 1990 – 1994 dönemi ele alınıyor.

***

Eğitim hiç kuşkusuz insan özgürlüğü ve eşitliği bağlamında çok temel bir felsefi meselenin bir aracı konumundadır. Bir başka deyişle, eğitimin nasıl tasarlandığı, eşitlik ve özgürlük konusundaki toplumsal yaklaşımın ana belirleyeni ve aynı zamanda gösterenidir:

> *Ya sizin eğitiminiz? O da toplumsal değil mi? O da içerisinde eğitim yaptırdığınız toplumsal koşullarla, toplumun dolaylı ya da dolaysız müdahalesiyle, okullar aracılığıyla vb, belirlenmiyor mu? Eğitime toplumun müdahalesini komünistler icat etmedi; yaptıkları şey, bu müdahalenin karakterini değiştirmeye ve eğitimi egemen sınıfın etkisinden kurtarmaya çalışmaktan ibarettir" (Marx ve Engels, 2002: 137)*

Kaynakça

Marx, K. [1845] Feuerbach Üzerine Üçüncü Tez, *Feuerbach Üzerine Tezler* http://www.marxists.org/turkce/m-e/1845/tezler.htm

Marx, K. ve F. Engels (2002) *Komünist Manifesto ve Komünizmin İlkeleri* 5. Baskı Çeviren: Muzaffer Erdost, Ankara: Sol.